

ПАМ'ЯТЬ

Як громадянка США рятєє свейську спадщину в Україні

(Заклячення. Поч. у №45).

Як діє проєкт, поки Ви перебуваєте в США? Чи плануєте повернення в Україну?

Ми продовжуємо працювати віддалено, поки знаходимося в Каліфорнії через COVID-19, і кожен має намір повернутися в Україну, як тільки з'явиться така можливість. Маємо квартиру у Львові, в якій зберігаються наш одяг, інструменти, книги та особисті речі, прагнемо відновити своє життя там!

Поки ми в Каліфорнії, щоденно контактуємо з Василем, а також із адвокатом Віто та іншими друзями й прихильниками в Рогатині, Львові та інших містах Західної України. Facebook і далі залишається відмінним способом зв'язку, завдяки чому ми дізналися про знайдені свейські надробки в травні й липні, змогли оперативно організувати їхнє безпечне вилучення й переміщення на територію України.

Окрім цього, коли дізнаємося, що Василь працюватиме на кладовищі, повідомляю про це у Facebook, і завдяки цьому до нього вже кілька разів протягом літа приєднувалися волонтери з Рогатина й області. Щоб більше рук допомагають, то більше робиться під час нашої відсутності й про кладовища піклуються.

Як багато свейських надробків Вам вдалося знайти в Рогатині й врятувати?

Звичайно, важко порахувати точно, як багато, тому що ціх надробків мало, більшість із них це фрагменти, але кількість, імовірно, - близько 600. Всі вони на "старому" кладовищі. У результаті мого проєкту за програмою Fulbright ми плануємо спростувати новий меморіал на цьому кладовищі, який охопить понад 600 знайдених фрагментів свейських надробків.

Також ви можете дізнатися про багато місць у Рогатині, де було знайдено всі ці фрагменти за останнє десятиліття. Є інтерактивна карта, яка показує локації й оновлюється з кожним знайденим надробком, включаючи знайдені цілі літа.

Ви подорожуєте колишніми свейськими містами в Україні. Які тенденції спостерігаєте під час екскурсій?

- По-перше, туризм свейських нащадків з-за кордону місцями спадщини на заході України перебуває на піку популярності, принаймні, так було до пандемії, закриття кордонів і суворих обмежень на міжнародні подорожі.

По-друге, зростає кількість місцевих українців у містах та селах Західної України, які цікавляться багатокультурною історією цих місць, зокрема свейською, і дуже часто хочуть допомогти у збереженні того, що залишилося. Багато із зацікавлених осіб - молоді люди, які народилися за часів незалежності України, деякі - студенти й педагоги. Деяго з них було відзначено за активність у відновленні свейської пам'яті на місцях, наприклад, під час церемонії вшанування 2018 року мером Львова.

По-третє, позаяк лтні українці, котрі пам'ятають воєнні часи й перші роки під радянською владою, вже вмирають, ті, хто ще живий, часто хочуть поговорити з нами, коли приїжджаємо в їхні села. Хочуть поділитися спогадами про свейських дідів до війни, про свейський підприємство, де робили покупки їхні батьки, тощо.

Нарешті, по-четверте, є низка громадських лідерів та місць чиновників, які розуміють значення захисту тієї свейської спадщини, що зберігається (кладовища й синагоги, наприклад) для розвитку туризму в їхніх містах та районах. Деякі з них відвідали круглі столи з свейської

спадщини у Львові 2017 р. разом із нами.

На Вашу думку, чи потрібні українській владі різнік рівнів приділяти більше уваги свейській спадщині України?

- Я б поставила це питання інкше: чи важливо для української влади приділяти більше уваги свейській спадщині України? І б відповіла: так. По-перше, в цьому є культурна цінність: свейська спадщина - це й українська спадщина. Історія міста, селища та його спадщина належать не тільки тим, хто її створив (українці, поляки, євреї, німці, угорці тощо), а й самому місту, селищу, де спадщина було знайдено, як і нашії України. Свейська спадщина є частинкою історії країни й частинкою сутності українського народу сьогодні.

По-друге, є також туристична цінність. Для України й місць спадщини вигідно приймаати американців, ізраїльтян, європейців, австралійців, канадців та інших людей, які приїжджають тільки тому, що мають родинні корені в Україні. Виклик для невеликих міст і сіл полягає в забезпеченні інфраструктури й підтримки туризму: чи є кафе, ресторани й готелі для туристів, щоб вони приїжджали, зупинялися й витрачали гроші на місці? Чи об'єкти спадщини правильно позначено й підписано (кіньомовами), щоб їх могли знайти іноземні гості? Чи є центр для туристів, куди вони могли б піти й розпитати та де їх зрозуміють, як історичний місцевий краєзнавчий музей або центр для відвідувачів? Це все проблеми для невеликих міст і селищ. Ось чому укріплюється думка, що регіональне партнерство між сільськими, невеликими містами може бути вигідне для об'єднання ресурсів і створення маршрутів

спадщини. Іншими словами: просування регіону. Такою була ключова тема круглого столу з свейською спадщиною у Львові 2017 р., який ми відвідали.

По-третє, є й освітня цінність. Україна була під гітлом панівних і репресивних режимів, які переслідували (неможливу) мету створити гомогенну монокультуру; політика репресій і домінування вимагала, зокрема, придушення й "українізації" (мови, культури, історії).

Є багато молодих українців, які хочуть знати й робити щось активне й конструктивне. Вони гордо вимають власне "українство" й водночас, дуже прагнуть вивчати багатокультурне минуле своєї країни. На Заході, де ми живемо й працюємо, існує немало місць, за яких ми відчуваємо, що десятиліття радянської політики гомогензації вдалися: розмаїття зникло, і свейська присутність (якщо її взагалі можна знайти, а частіше за все неможна) є тільки символічною чи віртуальною. Рогатин - типовий приклад того, що й намагалося сказати: в Західній Україні жителі чи іноземні гості тільки завдяки залишеним свейським матеріальній культурі - будівлям й кладовищам - можуть дізнатися, що тут колись жили євреї! Насправді ж вони становили 40% довоєнного населення Рогатина й керували більшістю підприємств у центрі міста, роблячи вагомий внесок у розвиток міста протягом понад 400 років.

Проте, важливо згадати, що багато місцевих жителів у Рогатині й західному регіоні стурбовані зникненням свейських "місць пам'яті" - будівель, кладовищ, меморіалів, і вони не хочуть пасивно стояти осторонь. Ці зацікавлені жителі часто запитують мене, чим вони можуть допомогти. Мій проєкт за програмою Fulbright і створення нового сайту "Путівник із збереження свейських кладовищ у Західній Україні" здебільшого натхненні цими мабуть нішими актами. Путівник було започатковано для того, щоб надати практичну інформацію та інструменти для підтримки проєкту з збереження свейської спадщини на місцевому рівні, і створення його новою, яку тут можуть найкраще зрозуміти - українською. Також важливо відзначити, що новий сайт натхненний свейськими нащадками з-за кордону, які пишуть мені й хочуть чимось допомогти.

Нехай дві частини об'єднаються: місцеві українці та свейська діаспора, щоб ініціювати й підтримувати нові проєкти з свейської спадщини в Західній Україні!

На фото: мешканка Рогатина розчищає фрагменти свейських надробків, знайдених у неї в саду.